

**КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ
ФОКУСУВАЛЬНИХ АДВЕРБІВ У СУЧАСНИХ
ТА ІСТОРИЧНИХ КОРПУСАХ ТЕКСТІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Андрушенко О. Ю.

ВСТУП

У критичному огляді теорій щодо категорії адвербів, здійсненому Т. Ернстом¹ та Д. Хауманном², зазначається, що, ймовірно, жоден науковець не має впевненості щодо цього класу, а література «з формального синтаксису і семантики рясніє аналізом стосовно дистрибуції або/та інтерпретації підкласів адвербів, проте існує лише незначна кількість досліджень, спрямованих на загальну теорію адвербів»³. Найбільш проблемним питанням у цьому методологічному плані, на наш погляд, є не лише продуктивність в емпіричній галузі досліджень, а й неоднозначність критеріїв, якими послуговуються науковці для опису цього класу, оскільки адверби належать до однієї з восьми традиційних категорій, виокремлених ще з часів античних авторів, дослідження яких датуються 100 р. до н. е. У зв'язку з цим постає проблема характеристики об'єкта дослідження у контексті методики виокремлення адвербів, їх типів, зокрема фокусувальних адвербів (ФА), а також критеріїв, що слугують для їх розмежування та розрізнення у діахронічних та синхронічних корпусах текстів.

Принагідно зазначимо, що адвербіальні вирази мають тенденцію до різного роду категорійних змін і часто перетворюються на адверби. Таким чином, клас останніх поповнюється в історичній перспективі розвитку мови за рахунок слів, що належать до інших класів. Прикладом цього слугують застигли іменникові форми, що можуть реаналізуватися в адверби⁴, а їх флективні закінчення в

¹ Ernst T. *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. P. 1.

² Haumann D. *Adverb Licensing and Clause Structure in English*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2007. 435 p.

³ *Ibid.* P. 1.

⁴ Ramat A.G. *Degrees of Grammaticalization and Measure Constructions in Italian*. *Revue Romane. Langue et littérature. International Journal of Romance Languages and*

свою чергу реаналізуються як маркери адвербів (пор.: закінчення генітива іменників *-s* на ранніх стадіях розвитку німецької мови)⁵. Іноді реаналізу підлягають цілі фрази, як-от: **hiu dauga '(an) diesem Tage / at this day' → heute 'today'*), а також прийменникові вирази, що в результаті лексикалізації перетворюються на адверби⁶. Почасти процеси граматикалізації та реаналізу призводять до утворення нових маркерів адвербів^{7,8}, які не завжди виступають у якості загальних ідентифікаторів цього класу⁹, в результаті чого спостерігається морфологічний розподіл адвербів на підкласи. Це певною мірою пояснює гетерогенність класу адвербів, оскільки останні підпорядковуються двом когнітивним принципам – *принципу когнітивної економії* та *принципу максимальної інформації*¹⁰. По відношенню до адвербів це передбачає, з одного боку, формування навколо прототипу невеликої кількості одиниць, що входять до класу адвербів (принци економії), а з іншого боку, це дає можливість визначити належність одиниць до категорії на основі подібності, включивши до її класу велику кількість індивідуальних одиниць (це задовольняє принцип максимальної інформації (семантичний критерій)). Зважаючи на це, із-поміж різних класифікацій адвербів найбільш доцільною вважаємо таку, в якій адверби розподіляються з урахуванням їх семантики і функцій та поділяються на обставинні (місце, час, спосіб дії, причиново-наслідковий зв'язок), адверби відношення (сумнів, точка зору, ставлення тощо), адверби ступеня (порівняння, апроксимація, інтенсифікація і т. д.), сполучні (з'єднувальні), адверби послідовності,

Literatures. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2019. Vol. 54. Issue 2. P. 257–277.

⁵ Pitner K. et al. Introduction. *Adverbs: Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2015. P. 11.

⁶ Waldenberger S. Lexicalization of PPs to Adverbs in Historic Varieties of German. *Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2015. P. 179–206.

⁷ Rissanen M. Expression of Exclusiveness in Old English and the Development of the Adverb only. *Papers from the 4th International Conference on English Historical Linguistics*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 1985. P. 253–267.

⁸ Nevalainen T. *BUT, ONLY, JUST: Focusing Adverbial Change in Modern English 1500-1900*. Helsinki: Societe Neophilologique, 1991. 313 p.

⁹ König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London :Routledge, 1991. 218 p.

¹⁰ Rosh E. Principles of Categorization. *Cognition and Categorization*. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum, 1978. P. 28.

контрасту, поступки, привернення уваги та ін.), а також фокусувальні адверби (рестриктивні та підсилювальні)¹¹.

1. Критерії та методи виокремлення фокусувальних адвербів у синхронійних та діяхронійних корпусах текстів англійської мови

Щодо фокусувальних адвербів зазначимо таке: в результаті компонентного аналізу одиниці, що були виокремлені як адверби, утворюються на базі прикметників або інших частин мови шляхом додавання адвербіального суфікса, притаманного для цього класу, на різних історичних етапах розвитку англійської мови. Зазвичай такими суфіксами виступали *-lice* або *-e*, які або трансформувалися в сучасній англійській мові в *-ly*, або редукувалися у зв'язку з загальною тенденцією до спрощення закінчень¹², тому серед різноманіття фокусувальних маркерів або фокусувальних модифікаторів¹³, до яких з-поміж інших також відносять вирази *in addition to*, *in particular*, *let alone*, *likewise*, *much less* та ін.¹⁴, у нашій роботі діапазон досліджуваних одиниць звужено до тих елементів, що історично склалися у мові як адверби у результаті процесу граматиалізації: *only*, *even*, *simply*, *merely*, *just*, *particularly*, *also* та ін.

Зважаючи на динаміку мови, відзначимо, що окремі адверби перетворюються на фокусувальні на певному історичному етапі, розширюючи свою семантику. Зокрема, це стосується такого давньоанглійського адверба, як *efen* (*even*)¹⁵. А оскільки на ранніх етапах свого становлення у мові ФА були поліфункціональними, то спостерігається належність одного й того ж елементу не лише до різних частиномовних категорій, а й до різних класів адвербів, і навіть

¹¹ Downing A. *English Grammar: A University Course*. London: Routledge, 2015. P. 446–447.

¹² Андрушенко О.Ю. Особливості давньоанглійського синтаксису як передумова граматиалізації фокусувальних адвербів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11 (79). С. 111–115.

¹³ König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London: Routledge, 1991. 218 p.

¹⁴ De Cesare A.-M. On 'additivity' as a Multidisciplinary Research Field. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publ., 2017. P. 1–22

¹⁵ Андрушенко О.Ю. Інформаційно-структурні перетворення адитивного адверба *even* (на матеріалі пам'яток і текстів корпусів англійської мови XII–XVII ст.). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія «Філологія». 2021. Т. 24. No 1. С. 16–32.

різних типів в межах самих ФА¹⁶. Отже, під час виокремлення цього класу у кожному історичному періоді варто послуговуватися семантичним та функціональним критеріями, тому базою для виокремлення ФА є *компонентний та контекстуальний аналіз з елементами дискурс-аналізу* (врахування пресупозиції, асерції, дискурс-функції та дескриптивного змісту). Методологічну основу такого аналізу складає *теорія множин, теорія референції*, що ґрунтується на понятті істинності, а також *теорія смислу*. Ці теорії широко використовуються при описі мовних явищ в логічній семантиці та альтернативній семантиці¹⁷. Серед різноманіття методів семантичного аналізу смислу ми використали *методи екстенціоналу та інтенціоналу* (Р. Карнап, Р. Монтегю), що передбачають звернення до семантики можливих світів, *метод відношення найменування* (Г. Фреге), що базується на принципах предметності, однозначності та взаємозамінюваності, а також *теорію неповних символів* (Б. Рассел), до яких відносять визначені або невизначені дескрипції, а значення приписують не символам, а контекстам, до яких вони належать. Це дозволяє ввести або усунути неповні символи шляхом контекстуальних визначень.

Погоджуємося з думкою Б. Парті¹⁸, що інтерпретація ФА залежить від позиції семантичного фокусу, який лексично закодований в них і дає можливість їх класифікувати як адверби, що є чутливими до цього компоненту¹⁹. У дослідженні інвентар фокусувальних адвербів, що аналізуються, представлений такими одиницями і їх еквівалентами в англійській мові VII–XXI ст., як:

- рестриктивні адверби:
- ексклюзивні (*only, alone, just, exclusively, merely, simply, purely, solely*);
- уточнювальні (*especially, exactly, largely, just*);
- адитивні адверби (*even, too, also*).

Іншим вектором класифікації є скалярність окремих ФА²⁰, яку виділяють в межах двох окреслених класів та під якою розуміють

¹⁶ Andrushenko O. Corpus-Based Studies of Middle English Adverb *largely*: Syntax and Information-Structure. *XLinguae*, 2021. P. 60–75.

¹⁷ Kripke S. Outline of theory of truth. *The Journal of Philosophy*. 1975. Vol. 72, No. 19. P. 690–716.

¹⁸ Partee B.H. Focus, Quantification, and Semantics-Pragmatics Issues. *Focus: Linguistic, Cognitive, and Computational Perspectives*. Cambridge : CUP, 1999. P. 213–231.

¹⁹ Beaver D., Clark B.Z. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning*. New-Jersey : Blackwell Publ., 2009. 307 p.

²⁰ Beaver D., Brady C. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics)*. Oxford : Blackwell, 2008. P. 251.

можливість ФА розповсюджувати свою область дії на екстремальну позицію на шкалі ймовірності, що сформована в результаті контекстуально релевантних альтернатив²¹. Принагідно зазначимо, що виключно скалярне значення має адитив *even* та спорадично ексклюзив *only*. Наприклад:

- 2) only John was invited;
- 3) Maja has even Felix invited.

Попри значну кількість характерних ознак для різних типів ФА, загальним для них є те, що вони «встановлюють відношення між значенням (*value*) виразу, що є фокусом, та набором альтернатив^{22, 23}. Принагідно нагадаємо, що розмежування ФА на підкласи стає можливим з огляду на їх дискурс-функцію, пресупозицію та дескриптивний зміст²⁴. Враховуючи їх семантику та функції, схарактеризуємо кожен тип фокусувальних адвербів з метою їх розрізнення в діяхронійних та синхронійних корпусах саме на основі змісту та прагматичних функцій, а не на базі виключно форми, оскільки ФА (зокрема, *even*, *just*) можуть одночасно належати до різних підкласів на різних історичних етапах розвитку англійської мови^{25, 26}. Відповідно до зазначеного вище варто окреслити основні характеристики кожного класу ФА.

Ексклюзивні адверби. Семантична рівнозначність і можливість парафразу речень, що містять один із означених компонентів, іншим, що належить до цього класу, свідчить про те, що їх значення взаємопов'язані. Наприклад:

- (4a) It's only for fun;
- (4b) It's just for fun;

²¹ König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23–43.

²² Jacobs J. *Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen*. Tübingen : Niemeyer, 1983. 298 p.

²³ Traugott E. The Semantic Development of Scalar Focus Markers. *The Handbook of the History of English*. Oxford/Malden, MA : Blackwell, 2006. P. 340.

²⁴ Beaver D. & Brady C. Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics). Oxford : Blackwell, 2008. P. 251.

²⁵ Андрушенко О.Ю. Інформаційно-структурні перетворення адитивного адверба *even* (на матеріалі пам'яток і текстів корпусів англійської мови XII–XVII ст.). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2021. Т. 24. No 1. С. 16–32.

²⁶ Andrushenko O. Just XPs in Early Modern English. *Linguistics Beyond and Within*. 14–15 October 2021. Lublin : KUL.P. 16–17.

- (4c) It's merely for fun;
- (4d) It's simply for fun;
- (4e) It's exclusively for fun;
- (4f) It's solely for fun.

З огляду на дискурс-функцію цей клас адвербів має на меті дати коментар на актуальне запитання, тобто коментар, що послаблює актуальні або природні очікування. *Щоб досягти цієї функції, антецедент пропозиції має бути слабкіший, ніж очікувана відповідь на актуальне запитання, з урахуванням шкали актуальності.* Пресупозицією для ексклюзивних адвербів є вираження однієї з найбільш вірогідних істинних альтернатив для актуального запитання, що є як мінімум (*at least*) такою ж сильною, як і антецедент, за умови, що останній є мінімально правдивою очікуваною відповіддю. Схематично це можна представити так: $\text{MIN}(\pi)$, де π позначає антецедент. Дескриптивний зміст – найбільш вірогідна істинна альтернатива для актуального запитання (CQ), що є як максимум (*at most*) такою ж сильною, як і антецедент, що схематично позначають як $\text{MAX}(\pi)$. Грунтуючись на зазначеному вище, оператори верхньої та нижньої межі визначаються так²⁷:

(5) $\text{MIN}\sigma(\pi) = \lambda w \forall p \in CQ\sigma [p(w) \rightarrow p \geq \sigma\pi]$;

(6) $\text{MAX}\sigma(\pi) = \lambda w \forall p \in CQ\sigma [p(w) \rightarrow \pi \geq \sigma p]$, де $\geq \sigma$ – попередньо прагматично заданий порядок пропозицій, які є можливою відповіддю на CQ .

Отже, взявши до уваги, що ФА *only* є прототиповим ексклюзивним адвербом, його семантичне значення можна описати у такий спосіб:

(7) пресупозиція і зміст для X [*only* Y] Z ;

– пресупозиція (X [*only* Y] X) = $\text{MIN}\sigma (\| X Y Z \|^{l'})$;

– дескриптивний зміст: $\| X \text{ only } Y \| Z \|^{l'} = \text{MAX}\sigma (\| X Y Z \|^{l'})$.

Традиційний зміст для *only* у (7), а також його використання передбачає наявність шкали з можливими відповідями на актуальне запитання. Така шкала є попередньо визначеною, що засвідчує її рефлексивність та транзитивність, проте не виключає її антисиметричності. Пресупозиція у (7) вимагає від суміжного компонента до *only* бути мінімальною правдивою відповіддю на актуальне запитання (інакше кажучи, найменш вірогідною відповіддю, на яку можна очікувати). Дескриптивний зміст

²⁷ Beaver D., Brady C. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics)*. Oxford : Blackwell, 2008. P. 251.

передбачас, що максимально правдива відповідь на актуальне запитання не є сильнішою, ніж суміжна. Таким чином, суміжна відповідь не є заздалегідь передбачуваною, проте запропоноване²⁸ правило відповіді на актуальне запитання гарантує наявність можливих правдивих відповідей на «запитання для обговорення» та істинність висловленої пропозиції (ОА).

Уточнюючі адверби. Дискурс-функцією уточнюючих адвербів є вираження ідентичності та специфічності. На думку Е. Коніґа²⁹ та А.-М. де Чезаре³⁰, вони використовуються емпатично, а їх головною метою є встановлення тотожності одного аргумента в реченні з іншим аргументом, що контекстуально даний в реченні, проте вони не виключають інших можливостей. З огляду на їх пресупозицію використання уточнюючих адвербів передбачас таке: асерція стосується «більшості частини, що є фокусом»^{31, 32, 33}, а уточнюючі адверби наголошують на валідності самого значення, а не на власній валідності порівняно з іншими невалідними значеннями^{34, 35}. Іншими словами, вони фокусуються на прагматичній імплікатурі ствердження того, що щось є правдивим «за своєю суттю», а також того, що дві одиниці можуть бути оцінені як рівні³⁶. Зазвичай адресат може припустити можливі альтернативи, контрастивні значення, проте з уточнюючими адвербами, як

²⁸ Beaver D., Brady C. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics)*. Oxford : Blackwell, 2008. 307 p.

²⁹ König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London : Routledge, 1991. P. 127.

³⁰ De Cesare A.-M. Defining Focusing Modifiers in a Cross-Linguistic Perspective. A Discussion Based on English, German, French and Italian. *Adverbs – Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2015. P. 65.

³¹ Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London : Longman, 1985. 1779 p.

³² Simon-Vandenberg A.-M. English Adverbs of Essence and their Equivalents in Dutch and French. *Advanced in Corpus-based Contrastive Linguistics*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2013. P. 94.

³³ Aimer K. *English Discourse Particles: Evidence from a Corpus*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2013. P. 158.

³⁴ Nevalainen T. *BUT, ONLY, JUST: Focusing Adverbial Change in Modern English 1500-1900*. Helsinki: Societe Neophilologique, 1991. 313 p.

³⁵ Fedriani Ch. *Nulla sum, nulla sum: Tota, tota, occidi: Repetition as a (Rare) Strategy of Intensification in Latin. Exploring Intensification: Synchronic, Diachronic and Cross-Linguistic Perspectives*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2017. P. 158.

³⁶ Traugott E.C. The Semantic Development of Scalar Focus Markers. *The Handbook of the History of English*. Oxford/Malden, MA : Blackwell, 2006. P. 348.

правило, відсутні контекстуальні підказки, як і не існує комунікативної потреби в цьому. Наприклад:

(8) You look just like your sister;

(9) The gyaunt he hyttez Iust to þe genitates [read: genitales (Morte Arth 1440, p. 1123).

З огляду на дескриптивний зміст використання уточнюючого адверба вказує на те, що адресант має причину вважати, що він несе відповідальність за відповідь на актуальне запитання³⁷.

Адитивні адверби. Дослідження, присвячені адитивним адвербам, ґрунтуються переважно: 1) на синхронній їх репрезентації в окремій мові (див.^{38,39}); 2) на дивергентних і конвергентних характеристиках цієї граматичної форми в різних мовах (пор.^{40,41}). У плані їх семантики адитивні адверби не впливають на правдивість пропозиції, що міститься в реченні. Вони радше є тригерами екзистенційної пресупозиції, яка складається з одиниць, пов'язаних із семантичним фокусом. Наприклад:

(10) Mary also drank juice.

Так, приклад (10) має таку інтерпретацію: «Мері випила сік, крім того, існує принаймні ще один напій, який випила Мері». Таким чином, асерція і пресупозиція речення (10) мають такий вигляд:

(11) асерція: *Mary drank juice*;

пресупозиція: *There is at least one other drink that Mary had.*

Тому, погоджуючись з М. Кріфкою⁴², вважаємо, що загальна репрезентація для адитивних адвербів має такий вигляд:

(12) [ADD₁ [...F...]]: [...F ...]¹(\exists F' \neq F [...F...]), де F відноситься до фокусувального виразу, а конститuent F представляє область дії фокусувального адверба.

³⁷ Beaver D. & Brady C. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics)*. Oxford: Blackwell, 2008. P. 74.

³⁸ König E., Gast V. Focused Assertion of Identity: A Typology of Intensifiers. *Linguistic Typology*. 2006. 10 (2). P. 223–276.

³⁹ Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

⁴⁰ De Cesare A.-M. On 'additivity' As a Multidisciplinary Research Field. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publ., 2017. P. 1–22.

⁴¹ König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London :Routledge, 1991. 218 p.

⁴² Krifka M. Additive Particles under Stress. *Proceedings of SALT 8*. Cornell : CLC Publications, 1999. P. 111–128.

Отже, формула репрезентації фокусувального елемента з адитивом виглядає так:

(13) ADD ($\lambda \times [P(x)]$, a), де ADD – адитивний адверб, x – учасник ситуації, P – пропозиція.

Аналіз низки розвідок^{43, 44, 45, 46} дозволяє виокремити в межах адитивних адвербів скалярні (*even*) та нескалярні (*also, too*) адверби, що різняться за ступенем здивованості адресанта під час породження висловлення. Так, при виокремленні скалярного *even* прийнято брати до уваги такі притаманні йому семантичні характеристики: [+additivity], [+scalar], [+likelihood], [+mirativity], [+givenness]. Проаналізуємо речення (14):

(14) Even [Mary]_F attended the lecture.

У прикладі (14) стверджується: «Мері відвідала лекцію»; в реченні присутні також дві пресупозиції: 1) інші X відвідали лекцію, окрім Мері; 2) серед усіх X Мері є найменш ймовірною особою, яка відвідала лекцію. Таким чином, адверб *even* ініціює скалярну імплікатуру, в якій значення іменної групи, що містить окреслений адверб, може бути описане як таке, що представляє найменш ймовірну можливість, ніж та, що представлена в клаузі. Окрім того, зазначення імені *Мері* без жодних уточнень дозволяє припустити, що ця інформація відома для співрозмовника. Вживання адитиву *even* перед іменем містить ефект несподіваності (міративність). За своєю семантичною репрезентацією фокусувальний адверб взаємодіє з пропозицією та аналізується по відношенню до фокусу речення та області його застосування. Приклад використання загальної формули для адитивів, модифікований для речення (14), представлено у прикладі (15).

(15) even [$\lambda \times [(\text{attended the lecture}(x, y))]$, Mary).

Проте при використанні *even* у негативному контексті елемент, що маркує цей адверб, представляє найбільш ймовірного учасника

⁴³ Fălăuş A. Negation and Alternatives: Interaction with Focus Constituents. *The Oxford Handbook of Negation*. Oxford : OUP, 2020. P. 340.

⁴⁴ Giannakidou A. The Landscape of EVEN. *Natural Language & Linguistic Theory*. 2007. 25 (1). P. 39–81.

⁴⁵ König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23–43.

⁴⁶ Leroux A. *Even et quelques traductions en français: la référence à l'inattendu*. *LINX*, 2012. 66–67. P. 35–50.

дії (Rooth, 1985; Wilkinson, 1996), тому формула для речення (16) представлена у нотації (17):

(16) Paul did not invite even [Steven]_F;

(17) Скалярна пресупозиція: $\forall x \times [x \neq \text{Paul} \rightarrow \text{likelihood}(\text{Paul inviting Steven}) > (\text{likelihood Paul inviting } x)]$.

Таким чином, зважаючи на морфологічний, семантичний та функціональний критерії, ми виокремили такі типи фокусувальних адвербів: рестриктивні, ексклюзивні (*only, alone, just, exclusively, merely, simply, purely, solely*), уточнювальні (*especially, exactly, largely, just*) та адитивні (*even, too, also*). Кожен із типів ФА у текстах корпусів може бути описаний з опорою на метод QUD, спрямований на урахування дискурс-функції адвербів, пресупозиції та дескриптивного змісту. Це дає можливість віднести кожен ФА до окремого типу протягом їх історичного розвитку в англійській мові.

2. Аналіз позиційної варіативності фокусувальних адвербів в англійському реченні

Позиційна варіативність ФА, як зазначалося, є одним із найбільш значимих синтаксичних критеріїв, що відрізняє цей клас адвербів від інших класів^{47, 48, 49}. Варто відмітити, що ФА можуть зустрічатися у декількох позиціях в реченні, передуючи або слідуючи за тим елементом, до якого вони відносяться⁵⁰, що має вплив на їх інтерпретацію в межах речення, оскільки, як слушно відмітив Й. Якобс⁵¹, ФА: 1) фокусуються на окремій частині речення; 2) поєднуються лише з окремо взятим конститuentом речення; 3) мають чітко визначений семантичний об'єм, тобто

⁴⁷ De Cesare A.-M. Defining Focusing Modifiers in a Cross-Linguistic Perspective. A Discussion Based on English, German, French and Italian. *Adverbs – Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2015. P. 47–82.

⁴⁸ Nölke H. Les adverbes paradigmatisants révisés: Non sur tout mais surtout sur surtout. *RASK* 4. 1996. P. 3–33.

⁴⁹ Andorno C. *Focalizzatori fra commessione e messa a fuoco. Il punto di vista delle vari-età di apprendimento*. Milano: FrancoAngeli, 2000. 294 str.

⁵⁰ König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23–43.

⁵¹ Jacobs J. *Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen*. Tübingen: Niemeyer, 1983. S. 8ff.

служать для розмежування елементів речення на фокус та фон⁵². Отже, їх позиція в реченні залежить від того, який конститuent речення виступає фокусом, а також від внеску окремого фокусувального адверба в семантику речення⁵³. Зважаючи на дистинктивні ознаки ФА (їх позиційна варіативність та взаємодія зі структурою фокусу), вважаємо важливим визначення області застосування адвербів на основі *дистрибутивного аналізу*, що представляє наступний етап власної методики дослідження та базується на *трансформаційному аналізі*, що містить правила для поєднання та переміщення одиниць лексики під час операції озвучування, що має відбиток у логічній та фонетичній формах.

Проблемним питанням, на думку М. Руг⁵⁴, залишається інтерпретація взаємодії фокусувальних адвербів та тих елементів, по відношенню до яких адверби розташовуються у препозиції, як-от:

(18) (Only₁) Fred (only₂) showed (only₃) the exhibition (only₄) to Mary.

Що стосується першої позиції (only₁), то постає питання модифікації фокусувальним адвербом речення в цілому, тобто CP, або лише DP *Fred*. Якщо взяти до уваги те, що адверби загалом виступають ад'юнктами речення, фокусувальний адверб у препозиції теоретично може виступати як ад'юнктом вершини DP, так і безпосередньо приєднуватися до вершини CP. На думку Д. Бюрінга та К. Хартманн⁵⁵, саме такий варіант ад'юнкції є найбільш ймовірним. Таким чином, гіпотетично фокусувальний адверб може відноситися до будь-якого конституента речення, а не до ініціальної DP. Проте, погоджуючись з Ш. Зудхоффом⁵⁶, прокоментуємо нашу методологічну позицію, згідно з якою ад'юнкція до CP є неможливою з декількох причин: 1) CP не є аргументом, а максимальною проєкцією, тому вона не містить проєкції для ад'юнкції елемента; 2) відповідно до Принципу

⁵² Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

⁵³ Jacobs J. *Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen*. Tübingen : Niemeyer, 1983. 298 s.

⁵⁴ Rooth M. Indefinites, Adverbs of Quantification, and Focus Semantics. *The Generic Book*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. P. 265–299.

⁵⁵ Buring D., Hartmann K. The Syntax and Semantics of Focus-Sensitive Particles in German. *Natural Language and Linguistic Theory* 19. 2001. P. 229–281.

⁵⁶ Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

наближеності⁵⁷ передбачається, що фокусувальний адверб має розташовуватися максимально близько до тієї області, до якої він відноситься.

З огляду на це зазначимо, що в межах дистрибутивного аналізу семантичні характеристики речення є сензитивними до структурних відношень між синтаксичними вузлами в синтаксичних деревах⁵⁸. Синтаксичні відношення визначаються в межах «області» (*domain*) або «рамки» (*scope*). Це означає, що обмеження на позицію фокусувальних адвербів відповідно до фокусу, який вони модифікують, визначається с-командуванням⁵⁹, що можна формалізувати у такий спосіб:

(19) С-командування

Вузол А с-командує з вузлом В за умови, і лише за умови, що

(i) А не домінує над В, а В не домінує над А;

(ii) перший вузол у гілкуванні, що домінує над А, також домінує над В.

Таким чином, рамки для фокусувального адверба обмежуються виключно тими конституентами, з якими він с-командує у дереві парсинга^{60,61}. Отже, незважаючи на прагматичну природу фокусувальних адвербів, головною функцією яких є зв'язок з істинністю значення, що передається у реченні, аналіз значення передбачає також встановлення їх зв'язку з іншими конституентами речення (*scope*)⁶². З огляду на це область для фокусувального адверба лімітована тими ХР, що знаходяться в області його с-командування.

Останнім твердженням, яким ми послуговуємося при аргументації приєднання ФА безпосередньо до DP, є керування *принципом непроникності фаз* Н. Хомського⁶³, який передбачає загальні

⁵⁷ Jacobs J. *Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen*. Tübingen: Niemeyer, 1983. 298 s.

⁵⁸ Андрушенко О.Ю. Новітні генеративні теорії у діяхронних дослідженнях інформаційної структури речення. *Мова і культура*. 2013. Т.6. Вип. 16. С. 138–145.

⁵⁹ Reinhart T. *Interface Strategies: Optimal and Costly Computations*. Cambridge MA : MIT Press, 2006. 340 p.

⁶⁰ König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London:Routledge, 1991. 218 p.

⁶¹ Reinhart T. *Interface Strategies: Optimal and Costly Computations*. Cambridge MA : MIT Press, 2006. 340 p.

⁶² König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23-43.

⁶³ Chomsky N. On Phases. *Foundational Issues in Linguistic Theory* Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008. P. 133-166.

правила переміщення конститuentів у межах речення, що використовуються в роботі для інтерпретації фокусувальних адverbів у деревах парсингу. Відповідно до зазначеної теорії обчислювальна система будує синтаксичні об'єкти в декілька етапів, тобто деривація відбувається протягом певної кількості циклів. Так, окремі вчені⁶⁴ навіть розробили теорію багаторазового (множинного) озвучування, схематично представлену на рис. 1.

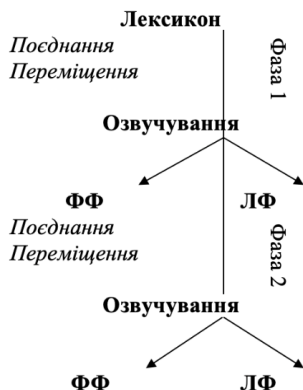

Рис. 1. Модель множинного озвучування

Низка параметрів обчислювальної системи Н. Хомського перетворюється на ієрархічний об'єкт і згодом передається до підсистем інтерфейсу для інтерпретації. У такий спосіб відбувається ефективно обчислення. Як тільки конструкція потрапляє на інтерфейси, обчислювальна система може «забути» її зміст, мінімізувавши навантаження на оперативну пам'ять. Для повторення та формування довгострокового підпорядкування певна сукупність фаз повинна залишатися доступною для подальшого обчислення⁶⁵. Вершини фази мають бути доступними для здійснення відбору з метою полегшити побудову структури на рівні за межами фаз. Зовнішнє поєднання, таким чином, повинно бути тимчасово виключеним під час операції озвучування. Фазами вважаються *v*P*, *CP* та *DP* (*Demonstrative phrase* або іменна група). Після переносу на інтерфейси зміст фази є недоступним наступним рівням

⁶⁴ Uriagereka J. Multiple Spell Out. *Working Minimalism*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1999. P. 251-282.

⁶⁵ Ibid..

синтаксичної структури. Це дістало назву «умова непроникності фаз». Виключення становлять краї фаз, тобто найвищі в них вершини та їх специфікатори. Н. Хомський⁶⁶ формулює відповідні правила у такий спосіб:

(20) У фазі α з вершиною Н область Н є недоступною для операції за межами α , це стає можливим лише для «крайової» вершини.

Для ілюстрації вищезазначеного правила розглянемо речення (21a) та представимо його дериваційну модель у вигляді циклічного пересування відповідно до принципів теорії фаз (22b)⁶⁷:

(21a) *him wæs a widsæ on ðæt bæcbord (Oros.);*

him was a widesea on the left;

йому було просторе море зліва;

Зліва відкрився йому просторий горизонт моря.

(22b)

Як зазначалося, переміщення DP *him* до фази 2 у деривації є можливим з огляду на той факт, що означена DP належить до крайової вершини у фазі 1.

Отже, якщо припустити, що фокусувальний адverb приєднується до CP, він жодним чином не може с-командувати з тими елементами, що відносяться до області TP. Таким чином, вважаємо, що фокусувальні адверби мають різну область дії в реченні при їх розташуванні в позиції перед DP, що виступає суб'єктом (рис. 3), та в позиції перед NP, що в традиційній граматиці є об'єктом (рис. 4).

Подібні приклади можна навести із середньоанглійського корпусу, в якому адverb *only* поширює свою сферу дії на PPs *of water ma of sugre* (22):

(22) *Julep is a sirup maad oonly of water & of sugre (Lanfranc (Ashm 1396)76/)9.*

Відмітимо, що адverb *only*, розташований перед DP *Fred*, с-командує з групою DP, причому адverb не може виходити за межі її області дії та бути асоційованим з VP, оскільки в такому випадку буде порушений принцип непроникності фаз. У прикладі на рис. 5 фокусувальний адverb с-командує з NP *the exhibition* в межах VP, а отже, в такому випадку с-командування з VP або NP, що розташовані вище, не може мати місце. Якщо *only* знаходиться у

⁶⁶ Chomsky N. On Phases. *Foundational Issues in Linguistic Theory* Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008. P. 133–166.

⁶⁷ Андрушенко О.Ю. Новітні генеративні теорії у діяхронних дослідженнях інформаційної структури речення. *Мова і культура*. 2013. Т.6. Вип. 16. С. 138-145.

позиції безпосередньо перед VP (рис. 5), то адверб може с-командувати з внутрішніми конститuentами VP – V, DP або PP, а отже, усі ці конститuentи потенційно входять до області фокусу, за виключенням DP *Fred*.

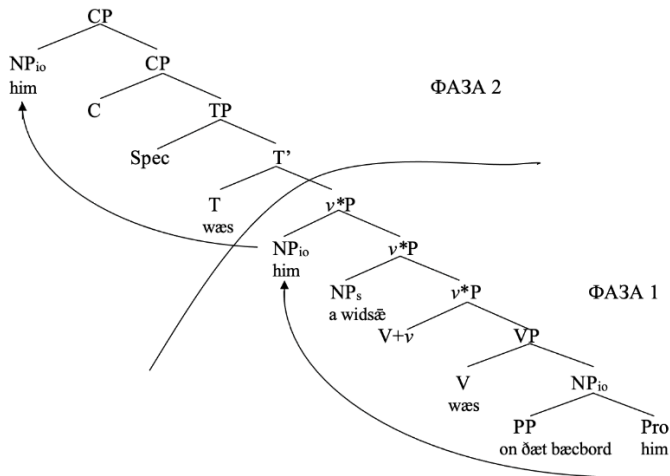

Рис. 2. Дериwаційна синтаксична модель із послідовним циклічним переміщенням.

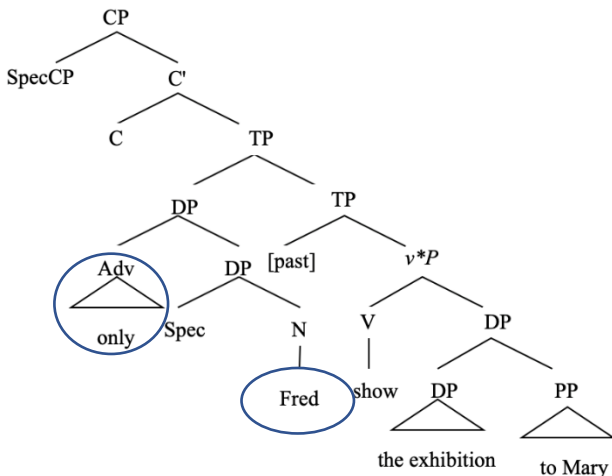

Рис. 3. Адверб *only* у препозиції до суб'єкта

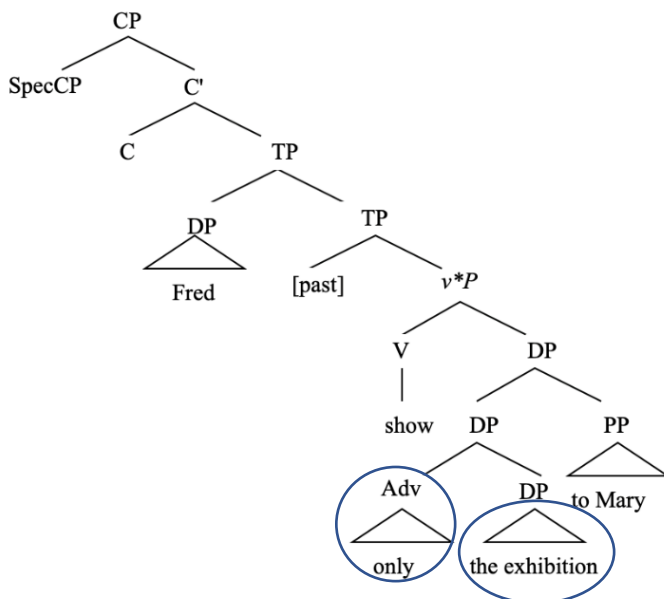

Рис. 4. Адверб *only* у препозиції до об'єкта

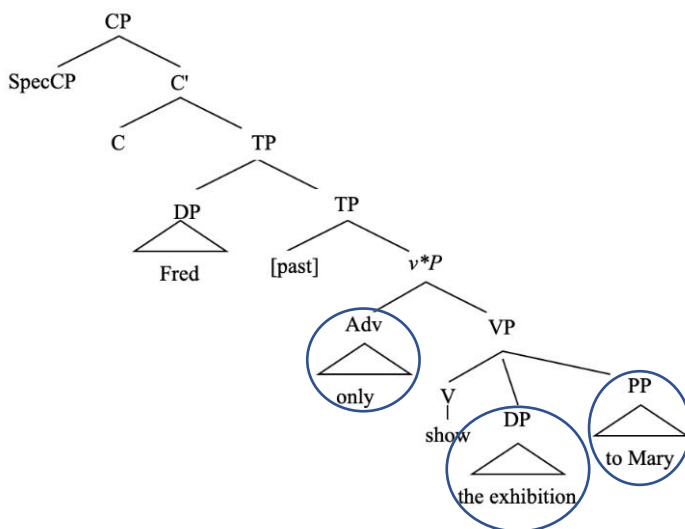

Рис. 5. Адверб *only* у привербальній позиції

Як зазначає низка науковців^{68, 69, 70}, у сучасній англійській мові область фокусу в таких випадках визначається за допомогою просодії, проте варто наголосити на тому, що у діяхронійних корпусах текстів інтонацію можна лише гіпотетично реконструювати за допомогою синтаксису. При розгляді моделі речення на Рис. 5 відкритим питанням також є набір тих конститuentів, які входять до області фокусу та сфери дії адверба в її межах, зокрема V, DP та PP.

Інші спірні випадки сфери дії ФА наводить для сучасної німецької мови Ш. Зудхофф⁷¹, які також гіпотетично можуть бути притаманні давньо- та середньоанглійським пам'яткам, в яких спорадично зафіксований порядок слів V2. Пор.:

(23a) Gestern_i hat_j [_{VP}+_F] sogar [_{VP} t_j Maja Felix geküsst [_{-F}] t_j]]

Yesterday *aux_p* even Maja Felix kissed;

(23b) Gestern_i küsste_j [_{VP}+_F] sogar [_{VP} t_j Maja Felix t_j]]

yesterday kissed even Maja Felix;

(24) Ac us genihtsumað nu_j þæt we [_{VP}+_F] [_{VP} t_j tuu án oðre þre gehyran [_{-F}] t_j].

But us not enough now that we two ←only →or three hear.

But it is not enough for us to hear two or three only (Bede, Ecclesiastical History, B v).

Якщо припустити, що область дії фокусувального адверба поширюється на усю VP, оскільки він розташовується у препозиції до усіх конститuentів, що належать до VP (приклад 23a), можемо стверджувати, що адверб асоціюється з усіма елементами речення, які за ним слідують. Проте відповідно до принципу максимального наближення фокусувальні адверби розміщуються якнайближче до тих конститuentів, які вони модифікують як фокус⁷². З огляду на зазначене фокусом речення можуть виступати DP *Maja, Felix*, але жодним чином не VP *gekust*, що є дефокусованим, а отже, з огляду на опозицію,

⁶⁸ Hinterhölzl R. From OV to VO in English: How to Kroch the nut. *Word Order Change. Acquisition and Language Contact: Essays in honour of Ans van Kemenade*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 9-34.

⁶⁹ Speyer A. *Topicalization and Stress Clash Avoidance in the History of English*. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. 286 p.

⁷⁰ Haumann D. *Adverb Licensing and Clause Structure in English*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2007. 435 p.

⁷¹ Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

⁷² Rooth M. A Theory of Focus Interpretation. *Natural Language Semantics*. 1992. Vol. 1(1). P. 75–116.

фокус-фон виступає фоном у реченні. Услід за Ш. Зудхоффом⁷³ вважаємо, що такі елементи належать до області фокусу, виступаючи елементами фону, проте вони знаходяться поза межами впливу фокусувального адверба. Отже, такі дефокусовані елементи не можуть переміщуватися в реченні до області дії фокусувального адверба, проте вони залишаються в межах області фокусу та с-командують з фокусувальним адвербом. Питання щодо відношення фокусувального адверба до DP *Maja* або DP *Felix* при цьому залишаються відкритими, оскільки у сучасній мові для визначення області фокусу використовують просодію, зокрема наголос^{74,75}. У діахронійних корпусах текстів за відсутності носіїв мови аналіз наголосу як ідентифікатора фокусу є неможливим.

З метою вирішити окреслену проблему пропонуємо використати *методику аналізу широкого контексту* пам'ятки писемності, що застосовується в альтернативній семантиці⁷⁶. Це передбачає розробку *метода QUD (question under discussion)*, що ґрунтується на підході Rieber et al.⁷⁷, де ідентифікуються «питання для обговорення», що передують кожному висловленню у тексті, на основі прагматичних принципів, узгоджених з інформаційною структурою речення.

Передбачається, що градація фокусувальних адвербів корелює з «силою» відповіді на актуальне запитання, а різниця між тлумаченням ад'юнкта та його впорядкованістю полягає в природі шкали⁷⁸. На думку Roberts⁷⁹, Onea⁸⁰ та Rieber⁸¹, будь-якій асерції,

⁷³ Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

⁷⁴ Reimer L., Dimroth Ch. Added Alternatives in Spoken Interaction: A Corpus Study of German Auch. *Languages*. 2021. 6 (169). P. 1-19.

⁷⁵ Grubic M., Wierzbica M. The German Additive Particle Noch: Testing the Role of Topic Situations. *Glossa: a Journal of General Linguistics*. 2021. 6 (1) P. 1-29.

⁷⁶ Krifka M. Basic Notions of Information Structure. *Acta Linguistica Hungarica*. 2008. Vol. 55. No 3/4. P. 243–276.

⁷⁷ Rieber A., Brunetti L., De Kuthy K. Annotation Guidelines for Questions under Discussion and Information Structure. *Information Structure in Lesser-described Languages: Studies in Prosody and Syntax*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2018. P. 403-444.

⁷⁸ Beaver D., Clark B.Z. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning*. New-Jersey : Blackwell Publ., 2009. 307 p.

⁷⁹ Roberts C. Information Structure in Discourse: Towards an Integrated Formal Theory of Pragmatics. *Semantics and Pragmatics*. 2012. 5(6). P. 1–69.

⁸⁰ Onea E. *Potential Questions at the Semantics-Pragmatics Interface*. Leiden : Brill, 2016. 387 p.

вміщеній у тексті, відповідає окреме «питання для обговорення», за допомогою якого можна визначити, яка частина асерції виступає фокусом або фоном. Погоджуємося з М. Рут⁸², що фокусом в асерції виступає та змінна, що міститься у запитанні. Реконструкція «питання для обговорення» може здійснюватися на основі *методу «за замовчуванням»*, який передбачає виокремлення конститuentів – даних або нових для дискурсу. Такий метод ґрунтується на наступних принципах: 1) конгруентність (відповідність) питань та відповідей: питання для обговорення має відповідати тій асерції, над якою воно домінує; 2) максимізована анафоричність запитання: питання для обговорення має бути сформульоване з використанням усього семантичного змісту, даного у запитанні; 3) даність запитання: імпліцитне запитання для обговорення має складатися зі змісту, що є даним. Останній принцип є визначальним для виключення нового контенту для дискурсу. Ілюстрацією окреслених принципів є приклад вибору актуального запитання:

(25) “Ic wat,” cwæð Orosius, “hwæt se Romana gilp swiðost is, – forþon þe hi manega folc oferwunnan, and [monege] cyn-inglas beforan heora triumphan oftrædlice drifan. Þæt sindon þa [godan] tida, þe hy ealne weg fore gilpaþ; gelicost þam þe hi nu cwædon, þæt þa tida him anum gealde wæran, and næran eallum [folcum].

“I know”, said Orosius, “what the boast of the Romans chiefly is, – because they have overcome many nations, and have often driven many kings before their triumphs. Those are the good times of which they always boast, just as if they now said, that those times were given to them only, and not to all people.

A₁: hwæt se Romana gilp swiðost is (what the boast of the Romans chiefly is)

Q': # *What did the Romans chiefly do?* *Q-A відповідність

Q'': # *What else?*

*Maximize-Q-анафоричність

Q''': *Why did the Romans chiefly boast?*

⁸¹ Riester A. Analyzing Questions under Discussion and Information Structure in a Balinese Narrative. *Proceedings of the Second International Workshop on Information Structure of Austronesian Languages, Linguistics Dynamics Science Project 2*. Tokyo: Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies, 2015. P. 1-26.

⁸² Rooth M. A Theory of Focus Interpretation. *Natural Language Semantics*. 1992. Vol. 1(1). P. 75–116.

A₂: forþon þe hi manega folc oferwunnan, and [monege] cyn-inglas beforan heora triumphan oftrædlice drifan (because they have overcome many nations, and have often driven many kings before their triumphs).

Q': What kinds of times are these that they boast?

A₃: Þæt sindon þa [godan] tida, þe hy ealne weg fore gilpaþ; (Those are the good times of which they always boast).

Q': # What did they do? *Q-A відповідність

Q'': # What else do they say? *Maximize-Q-анафоричність

Q''': *What else makes Romans boast of them?*

Q^{iv}: #Why were these good times given to them? *Q-Giveness.

A₄: gelicost þam þe hi nu cwædon, þæt þa tida him anum gesealde wæran, and næran eallum [folcum] (just as if they now said, that those times were given to them only, and not to all people).

Асерція, актуальне запитання для якої маємо на меті реконструювати, міститься у А₄. Запитання Q' може з'явитися з асерції А₃, проте А₄ не дає відповіді на це запитання, тому воно виключається з огляду на відповідність Q-A. Q'' та Q^{iv} є запитаннями, на які відповідає речення А₄, проте правило «Maximize-Q-анафоричність» виключає Q'' у зв'язку з тим, що запитання швидше стосується не римлян, а загального контексту часів, в які вони жили. Q^{iv} порушує принцип даності, оскільки в попередньому дискурсі А₁, А₂ та А₃ не згадувалося, що часи були для римлян гарними.

Як тільки визначається одиниця в реченні, що відповідає на актуальне запитання, вона ідентифікується як фокус та отримує позначку [+F], інші конституенти належать до фону та утворюють область дії фокусу.

3. Дистрибутивний аналіз області дії фокусувальних адвербів у постпозиції до конститuenta-фокуса

Методика аналізу фокусувальних адвербів, розташованих у постпозиції до елементів, які вони маркують, заслуговує на особливу увагу з огляду на визначення механізмів с-командування в таких реченнях. Зокрема, це стосується таких адвербів, як *too, even, also, only*, в англійській мові. Наприклад:

(25a) FRED is coming too/also.

(25b) I saw FRED only.

(25c) I saw FRED, even.

На думку К. Kiss^{83,84}, адверби, що безпосередньо слідують за елементом-фокусом, найчастіше маркують ідентифікаційний фокус. Це підтверджується прикладами з угорської та сучасної англійської мови. Така гіпотеза потребує перевірки на історичних корпусах текстів. На думку Ross&Cooper⁸⁵, фокусувальні адверби у постпозиції є наголошеними, за виключенням *even*, що також властиве для їх еквівалентів у сучасній німецькій мові⁸⁶, що ймовірно, властиве ФА в діяхронійних корпусах з огляду на універсальність цього феномену в германських мовах⁸⁷. Область с-командування ФА у прикладах (25b) – (25c) не викликає сумнівів, оскільки очевидним є той факт, що областю дії для *only* та *even* є DP *Fred*, а самі адверби розташовуються якомога ближче до конституента, який вони модифікують. Проте незрозумілою є причина розташування ФА у постпозиції, оскільки ступінь наголошеності конституента, який вони модифікують, ймовірно, також корелює з типом фокусу. Виокремлені приклади у нашій вибірці з корпусів текстів свідчать на користь цього аргументу принаймні у середньоанглійській мові ((26a) – (26b)). Отже, аналіз типів фокусу та топіка на різних етапах розвитку мови слугуватиме для підтвердження або спростування висунутої гіпотези.

(26a) He hetes to sytt, who takes hede, On ryght hand in heuen,
To deme ilk man after his awen dede

At his awen ordenance euen (The Middle-English Harrowing of hell and Gospel of Nicodemus, ME Corpus 2019).

(26b) At morn y*. [In þe mornynge at.] þe sonne rysynge,
Brutus led Pandras þe kynge 1188
Vntil his*. [won.] castel, his owen hold,
& dide hym kepe wiþ knyghtes bold.
Syþen tok Brutus al þe tresour

⁸³ Kiss K. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge: CUP, 2004. 278 p.

⁸⁴ Kiss K. Identificational Focus Versus Information Focus. *Language*. 1998. Vol. 74 (2). P. 245-273.

⁸⁵ Ross J.R., Cooper W. Like Syntax. Sentence Processing. *Studies in Honor of Merrill Garrett*. Lawrence : Erlbaum Associates, 1979. P. 370.

⁸⁶ König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23-43.

⁸⁷ Rissanen M. Expression of Exclusiveness in Old English and the Development of the Adverb *only*. *Papers from the 4th International Conference on English Historical Linguistics*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 1985. P. 253-267.

Pat he had wonnen*. [won.] yn þat stour, 1192
& gaf his knyghte largely,
& als til oþer fol corteysly.*. [& oþer yerof had curtasy.]
(The story of England, ME Corpus 2019)

Проблемною також виявляється інтерпретація прикладу (25a), у якому VP розмежовує DP та фокусувальний адверб. З огляду на те, що відповідно до принципу максимального наближення фокусувальний адверб та фокус мають розташовуватися якнайближче, постає питання про статус ФА та DP⁸⁸. Така позиція адверба, на думку Й. Якобса⁸⁹, свідчить на користь аргумента, що ФА не виступають у ролі ад'юнкта ХР, проте таке пояснення зазнало критики низки науковців^{90, 91, 92}. Протилежне трактування цих відношень знаходимо у Дж. Бейера, який зазначає, що, окрім с-командування, ФА та конститuenta, що є фокусом речення, останній може бути не зв'язаним з адвербом⁹³, а елемент, асоційований з ФА, зазнає переміщення з області с-командування, залишаючи при цьому слід в області дії фокусувального адверба. На цьому наголошує також дослідник U. Nederstigt⁹⁴ при вивченні механізмів засвоєння мови дітьми. З огляду на зазначене погоджуємося з Ш. Зудхоффом, що переміщення ФА у фінальну позицію в реченні дає можливість елементу задовольняти умови с-командування за певних обставин⁹⁵. Наприклад:

(27) 1 the passion, or suffering it selfe; which was, to be pierced:
2 and the persons, by whom: for, if the prophet had not intended, the
persons should have had their respect too (EBBO, 1629).

⁸⁸ Haumann D. *Adverb Licensing and Clause Structure in English*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2007. 435 p.

⁸⁹ Jacobs J. *Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen*. Tübingen: Niemeyer, 1983. 298 S.

⁹⁰ Steube A. *Semantic Composition of Information Structure with Operators. Discourse Potential of Underspecified Structures*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2008. P. 513–532.

⁹¹ Bayer J. *Directionality and Logical Form. On the Scope of Focusing Particles and wh- in Situ*. Dordrecht : Kluwer, 1996. 328 p.

⁹² Sudhoff S. *Focus Particles in German. Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.

⁹³ Bayer J. Вказана праця. 1996. С. 199.

⁹⁴ Nederstigt U. *Auch and noch in Child and Adult German*. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2003. P. 6.

⁹⁵ Sudhoff S. Вказана праця. 2010.

Розглянувши випадки з адитивним адвербом у постпозиції до елемента, з яким він асоціюється, М. Кріфка не виключає, що такі конституенти можуть семантично інтерпретуватися як контрастний топік⁹⁶. На думку науковця, модель з'являється наступним чином: «Спершу контрастні топіки можуть асоціюватися з адитивними адвербами у наголошеній позиції. Другим етапом є закріплення конструкції з чітко маркованим контрастним топіком та наголошеним адитивом. На третьому етапі маркування контрастного топіка стає надлишковим, а адверб у наголошеній позиції найчастіше зустрічається з контрастним топіком, який визначається з контексту речення»⁹⁷. Окреслена гіпотеза потребує перевірки на матеріалі діахронійних корпусів англійської мови, а для інтерпретації елементів як фокусу та топіку речення необхідно розглянути їх варіації для подальшої інтерпретації позиційних особливостей ФА.

ВИСНОВКИ

Запропонована комплексна методика вирізнення фокусувальних адвербів в діахронійних і синхронійних корпусах текстів англійської мови ґрунтується на низці критеріїв, зокрема морфологічному, семантичному, функціональному та дистрибутивному, що дозволяє найбільш об'єктивно виокремити цей клас адвербів в історичних пам'ятках англійської мови. Оскільки головною функцією ФА є асоціація з фокусом, кожен окремий тип (ексклюзивні, уточнювальні та адитивні ФА) описаний з опорою на метод QUD, що широко застосовується в альтернативній семантиці для ідентифікації дискурс-функції елемента, пресупозиції, асерції та дескриптивного змісту. Це дає можливість більш чітко розмежувати ФА в рамках одного класу, особливо в історичній перспективі, оскільки на різних етапах розвитку англійської мови спостерігається поступовий перехід одного класу ФА в інший.

Інша проблема методологічного аналізу пов'язана з областю дії адвербів у межах речення у пре- та постпозиції до елемента, який вони маркують. З метою вирішення окресленої проблеми запропоновано здійснити дистрибутивний аналіз клаузи, опираючись на

⁹⁶ Krifka M. Basic Notions of Information Structure. *Acta Linguistica Hungarica*. 2008. Vol. 55. No 3/4. P. 243–276.

⁹⁷ Krifka M. Additive Particles under Stress. *Proceedings of SALT 8*. Cornell : CLC Publications, 1999. P. 118.

принципи теорії фаз Н. Хомського та доповнивши їх методикою реконструкції «питань для обговорення», які мають складатися зі змісту, що є даним у дискурсі. Це дозволяє визначити одиницю в реченні, що відповідає на актуальне запитання, маркуючи її як фокус. У випадках постпозиції ФА до елемента, з яким вони асоціюються, висунуто гіпотезу, що останній може виступати контрастним топіком у реченні.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні критерії виокремлення фокусувальних адвербів в англійській мові як однієї з найбільш дискусійних категорій завдяки своїй категоріальній невизначеності та відсутності однозначних критеріїв визначення. З метою усунути таку неоднозначність запропоновано спиратися на низку критеріїв, зокрема морфологічний, семантичний, функціональний та дистрибутивний. Це дозволило розмежувати ФА та інші фокусувальні модифікатори та вирази як на сучасному, так і на давньому етапі розвитку англійської мови з огляду на такі підкласи: ексклюзивні, уточнювальні та адитивні. Кожен тип ФА в історичному аспекті розвитку мови схарактеризовано у контексті визначення пресупозиції, асерції, дескриптивного змісту та дискурс-функції з урахуванням останніх здобутків у галузі альтернативної семантики, зокрема методу QUD. У дослідженні також запропоновано нову методику аналізу ФА на основі дистрибутивного методу, що спитається на теорію фаз Н. Хомського та метод QUD, який уможливує дослідження фокусувальних адвербів з урахуванням широкого контексту і з реконструкцією низки актуальних запитань. Це дозволяє визначити область дії фокусувальних адвербів, що розміщується у пре- і постпозиції до означуваного елемента, особливо у випадках їх дистантного розташування.

Література

1. Андрушенко О.Ю. Особливості давньоанглійського синтаксису як передумова граматикизації фокусувальних адвербів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11 (79). С. 111–115.
2. Андрушенко О.Ю. Інформаційно-структурні перетворення адитивного адверба *even* (на матеріалі пам'яток і текстів корпусів англійської мови XII–XVII ст.). *Вісник Київського національного*

лінгвістичного університету. Серія «Філологія». 2021. Т. 24. № 1. С. 16–32.

3. Андрущенко О.Ю. Новітні генеративні теорії у діакронних дослідженнях інформаційної структури речення. *Мова і культура*. 2013. Т. 6. Вип. 16. С. 138–145.

4. Aimer K. *English Discourse Particles: Evidence from a Corpus*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2013. 299 p.

5. Andorno C. *Focalizzatori fra connessione e messa a fuoco. Il punto di vista delle varietà di apprendimento*. Milano : FrancoAngeli, 2000. 294 str.

6. Andrushenko O. Corpus-Based Studies of Middle English Adverb largely: Syntax and Information-Structure. *XLinguae*, 2021. P. 60–75.

7. Andrushenko O. Just XPs in Early Modern English. *Linguistics Beyond and Within, 14–15 October 2021*. Lublin : KUL, 2021. P. 16–17.

8. Bayer J. *Directionality and Logical Form. On the Scope of Focusing Particles and wh- in Situ*. Dordrecht : Kluwer, 1996. 328 p.

9. Beaver D. & Brady C. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning (Explorations in Semantics)*. Oxford : Blackwell, 2008. 307 p.

10. Beaver D., Clark B.Z. *Sense and Sensitivity: How Focus Determines Meaning*. New-Jersey : Blackwell Publ., 2009. 307 p.

11. Büring D., Hartmann K. The Syntax and Semantics of Focus-Sensitive Particles in German. *Natural Language and Linguistic Theory*. 2001. № 19. P. 229–281.

12. Chomsky N. On Phases. *Foundational Issues in Linguistic Theory*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2008. P. 133–166.

13. Coppock, E., Beaver D. Principles of the Exclusive Muddle. *Journal of Semantics*. 2014. 31(3). P. 371–432.

14. De Cesare A.-M. Defining Focusing Modifiers in a Cross-Linguistic Perspective. A Discussion Based on English, German, French and Italian. *Adverbs – Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2015. P. 47–82.

15. De Cesare, A.-M. On 'additivity' as a Multidisciplinary Research Field. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publ., 2017. P. 1–22.

16. Downing A. *English Grammar: A University Course*. London: Routledge, 2015. 550 p.

17. Ernst T. *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. 569 p.
18. Fălăuș A. Negation and Alternatives: Interaction with Focus Constituents. *The Oxford Handbook of Negation*. Oxford: OUP, 2020. P. 333–348.
19. Fedriani Ch. Nulla sum, nulla sum: Tota, tota, occidi: Repetition as a (Rare) Strategy of Intensification in Latin. *Exploring Intensification: Synchronic, Diachronic and Cross-Linguistic Perspectives*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2017. P. 147–169.
20. Giannakidou A. The Landscape of EVEN. *Natural Language & Linguistic Theory*. 2007. № 25 (1). P. 39–81.
21. Grubic M., Wierzba M. The German Additive Particle Noch: Testing the Role of Topic Situations. *Glossa: A Journal of General Linguistics*. 2021. 6 (1) P. 1–29.
22. Haumann D. *Adverb Licensing and Clause Structure in English*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2007. 435 p.
23. Hinterhölzl R. From OV to VO in English: How to Kroch the nut. Word Order Change. *Acquisition and Language Contact: Essays in honour of Ans van Kemenade*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 9–34.
24. Jacobs J. Fokus und Skalen. Zur Syntax und Semantik der Gradpartikeln im Deutschen. Tübingen : Niemeyer, 1983. 298 s.
25. Kiss K. Identificational Focus Versus Information Focus. *Language*. 1998. Vol. 74 (2). P. 245–273.
26. Kiss K. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge : CUP, 2004. 278 p.
27. König E. Syntax and Semantics of Additive Focus Markers from a Cross-Linguistic Perspective: A Tentative Assessment of the State of the Art. *Focus on Additivity: Adverbial Modifiers in Romance, Germanic and Slavic Languages*. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ., 2017. P. 23–43.
28. König E. *The Meaning of Focus Particles: a Comparative Perspective*. London: Routledge, 1991. 218 p.
29. König E., Gast V. Focused Assertion of Identity: A Typology of Intensifiers. *Linguistic Typology*. 2006. № 10 (2). P. 223–276.
30. Krifka M. Additive Particles under Stress. *Proceedings of SALT 8*. Cornell : CLC Publications, 1999. P. 111–128.
31. Krifka M. Basic Notions of Information Structure. *Acta Linguistica Hungarica*. 2008. Vol. 55. № 3/4. P. 243–276.

32. Kripke S. Outline of Theory of Truth. *The Journal of Philosophy*. 1975. Vol. 72, No. 19. P. 690–716.
33. Leroux A. Even et quelques traductions en français: la référence à l'inattendu. *LINX*. 2012. 66–67. P. 35–50.
34. Nederstigt U. Auch and noch in Child and Adult German. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2003. 406 p.
35. Nevalainen T. BUT, ONLY, JUST: Focusing Adverbial Change in Modern English 1500-1900. Helsinki: Societe Neophilologique, 1991. 313 p.
36. Nølke H. Les adverbes paradigmatissants révisés: Non sur tout mais surtout sur surtout. *RASK 4*. 1996. P. 3–33.
37. Onea E. Potential Questions at the Semantics-Pragmatics Interface. Leiden: Brill, 2016. 387 p.
38. Partee B.H. Focus, Quantification, and Semantics-Pragmatics Issues. *Focus: Linguistic, Cognitive, and Computational Perspectives*. Cambridge: CUP, 1999. P. 213–231.
39. Pitner K. et al. Introduction. *Adverbs: Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2015. P. 1–18.
40. Quirk R., Greenbaum, S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985. 1779 p.
41. Ramat A.G. Degrees of Grammaticalization and Measure Constructions in Italian. *Revue Romane. Langue et littérature. International Journal of Romance Languages and Literatures*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 2019. vol. 54. Issue 2. P. 257–277.
42. Reimer L., Dimroth Ch. Added Alternatives in Spoken Interaction: A Corpus Study of German Auch. *Languages*. 2021. № 6 (169). P. 1–19.
43. Reinhart T. *Interface Strategies: Optimal and Costly Computations*. Cambridge MA : MIT Press, 2006. 340 p.
44. Riestler A. Analyzing Questions under Discussion and Information Structure in a Balinese Narrative. *Proceedings of the Second International Workshop on Information Structure of Austronesian Languages, Linguistics Dynamics Science Project 2*. Tokyo: Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies, 2015. P. 1–26.

45. Riester A., Brunetti L., De Kuthy K. Annotation Guidelines for Questions under Discussion and Information Structure. *Information Structure in Lesser-described Languages: Studies in Prosody and Syntax*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2018. P. 403–444.
46. Rissanen M. Expression of Exclusiveness in Old English and the Development of the Adverb only. *Papers from the 4th International Conference on English Historical Linguistics*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publ., 1985. P. 253–267.
47. Roberts C. Information Structure in Discourse: Towards an Integrated Formal Theory of Pragmatics. *Semantics and Pragmatics*. 2012. № 5 (6). P. 1–69.
48. Rooth M. A Theory of Focus Interpretation. *Natural Language Semantics*. 1992. Vol. 1(1). P. 75–116.
49. Rooth M. Indefinites, Adverbs of Quantification, and Focus Semantics. *The Generic Book*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. P. 265–299.
50. Rosh E. Principles of Categorization. *Cognition and Categorization*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum? 1978. P. 27–48.
51. Ross J.R., Cooper W. Like Syntax. Sentence Processing. *Studies in Honor of Merrill Garrett*. Lawrence: Erlbaum Associates, 1979. P. 343–418.
52. Simon-Vandenberg A.-M. English Adverbs of Essence and their Equivalents in Dutch and French. Advanced in Corpus-based Contrastive Linguistics. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publ, 2013. P. 83–102.
53. Speyer A. Topicalization and Stress Clash Avoidance in the History of English. Berlin: Walter de Gruyter, 2010. 286 p.
54. Steube A. Semantic Composition of Information Structure with Operators. Discourse Potential of Underspecified Structures. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2008. P. 513–532.
55. Sudhoff S. Focus Particles in German. *Syntax, Prosody and Information Structure*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ., 2010. 335 p.
56. Traugott E. The Semantic Development of Scalar Focus Markers. *The Handbook of the History of English*. Oxford/Malden, MA : Blackwell, 2006. P. 335–359.
57. Uriagereka J. Multiple Spell Out. Working Minimalism. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1999. P. 251–282.

58. Waldenberger S. Lexicalization of PPs to Adverbs in Historic Varieties of German. *Functional and Diachronic Aspects*. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2015. P. 179–206.

Information about the author:

Andrushenko Olena Yuriivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctoral Candidate at the Professor G.G. Pocheptsov Department of
Germanic and Finno-Ugrian Philology
Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylykivska str., Kyiv, 03150, Ukraine